

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ОСВІТИ ТА ВИЩИХ ШКІЛ У ВІЙНУ ТА ВІДБУДОВУ. ПЕРЕБУДОВА СВІДОМОСТІ

Лебідь Ольга Миколаївна

старша викладачка

Білоцерківський інститут неперервної

професійної освіти

м. Біла Церква, Україна

olgalebid66@gmail.com

Вступ. Сьогодні є дуже важливою тема повоєнної відбудови. Відбудова буде важчою, аніж, наприклад, мирна діяльність на відносно спокійних територіях. Тепер економіка намагається вижити, перечекаючи складні часи. Потім потрібно буде не тільки відновитись після війни, а й вступити в життя, яке притаманне цивілізованому суспільству. У пострадянському просторі нормальним явищем були погані умови в школах, а стан приміщень в деяких закладах навіть гірший, аніж у тих, які пережили війну. Тобто нас очікує не лише відбудова приміщень, але й перебудова нашої свідомості. Це відношення до студентів, до дітей і абітурієнтів, як до людей, які мають права чи навіть елементарні потреби. Наприклад, ми можемо спостерігати таке покращення ситуації: розміщення вбиралень всередині закладів, так як раніше вони були відсутні в приміщеннях, або були недоступні. Це саме стосується і покращення рецептів харчування у закладах освіти. Адже у цих дрібницях видно, де Україна, в СРСР чи уже в Європі.

Ціль роботи. Направити читачів на правильне бачення системи освіти, яка притаманна цивілізованому світові. Стимулювати громадян розвивати свою економіку, а не шукати кращого за кордоном. Залучити читача до пошуку вирішення проблем повоєнної відбудови та перебудови свідомості пострадянського мислення громадян.

Матеріали та методи. Вивчення досвіду авторитетних громадян, таких як фермерів зі стажем, очільників громадських організацій, джерел інформації щодо

стану української освіти та прогнозів, аналіз на основі цієї інформації нинішньої ситуації та пошук вирішення проблем, які виникли з війною чи були до неї.

Результати та обговорення. Що ми очікуємо від освіти як суспільство? Адже освіта — це не просто базове право людини. Освіта має бути одним з інструментів досягнення державної стратегії України. А отже, це вже не тільки про фізичні простори, а й про сенси.[1]

Батьки хочуть кращого майбутнього для своїх дітей, а студенти, які самі приймають рішення, також думають, як їх теперішні рішення вплинуть на майбутнє. Із цього випливає: українці вибирають освіту за кордоном, навіть якщо там за роботу платять менше, тому, що там освіта більш якісна, а в нинішніх умовах, там ще й безпечніше і не треба ліквідувати наслідки війни. Чим більше студентів виїжджає закордон вчитись, тим більша вірогідність, що вони там залишаться працювати. Завдання зробити умови життя в нашій державі привабливими дуже важке, особливо тепер. Саме освіта грає ключову роль у цьому, бо з неї починається кар'єра будь-якого працівника. Тут не лише навчання предметів, тут і виховання, чому пошук кращої долі не завжди працює на користь.

Покращення умов навколо себе розвиває і саму особистість, і покращує навколишнє середовище. А пристосування до чужих умов життя людьми, які думають, що від них в цьому світі нічого не залежить, і приводить державу до того, що було: деякі аспекти життя в Україні навіть можна було оцінити навіть гірше, аніж після початку війни. Свідомість людей змінилась, інфантильне мислення громадян замінилось на більш реалістичне.

Наше завдання виховувати дітей з таким розумінням, що погані умови навколо людини – це результат саме її роботи, частково або цілком. Сама освіта також має бути переосмислена: навчальна програма часто перевантажена непотрібними речами, а діти в школі вивчають занадто широкий спектр знань, який вони не можуть осягнути фізично. Якщо завданням колишньої влади було забити мозок тих, хто навчається, по максимуму непотрібною інформацією, щоб у громадян не було поняття про те, хто вони такі, яка їх ціль в житті, як розвивати себе чи країну, а лиш були рабами невеличкої еліти, то тепер це необхідно

викорінювати. Найбільш складним у цьому завданні є визначення, що саме подобається учневі, яку професію вибрати студенту.

На допомогу приходить освіта для дорослих: для тих, хто вирішив, що обрана професія не підходить, або у зв'язку зі стрімкими змінами внаслідок прогресу, через епідемію або з початку бойових дій. Ситуація змінювалась і з'явилась потреба у таких професіях, у яких раніше її не було, або вона була меншою, деяких професій взагалі не існувало, наприклад, зв'язаних зі штучним інтелектом. Що стосується вищої школи, то їх програми постійно змінюються відповідно до потреб ринку, змінюються навіть профілі чи напрямки діяльності.

Велика допомога під час бойових дій є від громадських організацій. Це навчання вчителів, допомога маленьким школам в матеріальному забезпеченні, на яке часто не вистачає грошей у місцевих бюджетів, допомога тим, хто навчається онлайн із-за кордону.

Проблемою повернення тих, хто навчається, в Україну є те, що програма, за якою вони навчались в Європі, може відрізнятись від тої, яка є в Україні. Тому студенти часто проявляють гнучкість, творчість, сприймають навчання як таке, яке потрібно їм, а не для оцінок. А викладачі, управління навчальних закладів часто бюрократизовані, і переживають більше за папери та накази, а не за тих, хто навчається. І від студентів також необхідно очікувати прояв творчості, розвиток у них компетентності, навиків, які справді знадобляться при роботі, побудові комфортного суспільства, такі, як вміння навчатись і розуміти один одного.

Багато країн переживали війну. Ці країни визначили, що освіта є ключовою у відбудові. Війна впливає на свідомість громадян, і, споглядаючи через цю призму, розробляються плани відбудови, в тому числі і для системи освіти. Береться досвід Афганістану, Камбоджі, Ефіопії, Кенії, Ліберії, Непалу, Нігерії, Сьєрра-Леоне, Шрі-Ланки та Уганди, і робляться висновки про те, як найкраще проводити відбудову.

Щоб запобігти поділам і конфліктам в українському суспільстві та забезпечити повну віддачу громадян процесам побудови та відбудови держави, система освіти в Україні має бути беззастережно інклюзивною. Зокрема, вона має

бути готовою працювати з ветеранами, щоб сприяти їхній реінтеграції та поверненню на ринок праці. Персонал навчальних закладів потребує додаткового навчання, щоб бути готовим долати ці додаткові виклики.[2]

Держава уже готує спеціальні відділи, які займатимуться ветеранами, їх реабілітацією, які допоможуть їм збиратись і вирішувати актуальні для них питання. Швидке навчання осіб, які працюватимуть саме з ветеранами, сім'ями загиблих, особами, які були в місцях проведення бойових дій – буде одним із шляхів вирішення проблеми.

Наприклад, у Вінниці створений Ветеранський простір. Це команда, яка фахово займається підтримкою ветеранів і ветеранок, учасників та учасниць бойових дій в Україні, їхніх рідних, родин полеглих та безвісти зниклих. Ветеранський простір засновано Громадською спілкою «Координаційна рада ветеранів АТО/ООС та волонтерів м. Вінниці» у співпраці з виконавчим комітетом Вінницької міської ради у липні 2020 року.[3]

Якість української освіти значно знизив коронавірус та війна. Про це говорять показники, отримані під час порівняння освіти вітчизняної із закордоном (оцінка PISA 2018). Проте відтік професіоналів закордон був і задовго до війни, а той, хто не міг цього зробити, пророчно не мав фінансової можливості, і залишався проживати тут. Стояла проблема залишення дітей на дідусів і бабусь, на далеких родичів-опікунів, і пошуку батьками кращої долі закордоном, щоб забезпечити своїх дітей нормальною освітою, швидше за все, також за кордоном. Тепер ті, хто мріяв залишити рідні землі і виїхати у Європу, вимушено це зробили. Як і в будь-якому місці, там є свої плюси і мінуси. Але великий мінус один: то чужа земля, там чужі звичаї і чужий менталітет. Нам необхідно будувати своє тут, і ці люди мають повернутись і будувати своє вдома.

У всіх, хто повернеться, та у тих, хто залишився, буде багато роботи з відбудови. Взявши досвід Європи, гіркий досвід пострадянської держави, порівнявши ці результати, які отримали не із книг, а із реального досвіду, зможемо відбудувати ту державу, яка потрібна. Маючи доступ до студентів, які навчаються

за кордоном, освіта має по максимуму впливати на молодих спеціалістів, на їхню свідомість і направляти їх у патріотичне русло.

Маємо велику потребу у розвитку дуальної освіти, це прекрасне рішення в умовах відбудови, коли необхідно діяти оперативно. Практика, яка часто проходить фіктивно, має перейти в режим реально корисної. Жорсткий контроль за проходженням практики не підходить, потрібні зручні умови для її проведення, і для студентів, і для бізнесу. Наприклад, компроміс: елементи дуальної освіти поєднані з навчанням на практиці. Потрібне покращення партнерських відносин між бізнесом і навчальними закладами, адже останні готують для всієї економіки необхідні робочі руки.

Починаючи із 2014 року, коли війна на Сході України уже тривала, в системі освіти почали відбуватись контрастні реформи. Звернули увагу на повторне призначення на керівні посади у вищих навчальних закладах, що стимулювало корупцію. Підняли питання щодо результативності навчання, кількості працевлаштованих студентів, а не їх кількості. Часто моніторинг таких показників здійснювався фіктивно, зібрати таку інформацію було неможливо – студенти йшли працювати не по професії, а часто працевлаштовувались неофіційно.

Щоб децентралізовані зусилля генерували синергію та взаємно підсилювалися, освіту в Україні слід розвивати як всеосяжну систему – з реформуванням середніх шкіл, професійно-технічних училищ, коледжів та університетів у рамках єдиної стратегії з об'єднуючою, прозорою та належним чином прокомунікованою місією. Усі рівні освіти мають націлюватися на допомогу студентам у розвитку їхніх талантів та обранні професії відповідно до їхніх інтересів. Оскільки підвищена автономія також тягне за собою більшу відповідальність, необхідно забезпечити широке навчання на всіх рівнях, зокрема для викладачів (професорів), фінансового та керівного персоналу навчальних закладів.[2]

Такі масштабовані дії допоможуть зекономити, бо часто витрати на освіту є високими, але зарплати викладачів, учителів – низькі, забезпечення навчальних закладів незадовільне, немає достатньої технічної бази, яка б дозволила наглядно

показати елементи роботи, з якими стикнеться студент у майбутньому. Вчителі і викладачі не мають можливості отримувати послуги психологів, що за їх професією є обов'язковою нормою, часто вигорають і виконують свої обов'язки неправильно, травмуючи себе і тих, хто навчається.

З початком повномасштабного вторгнення дуже допомагають Західні партнери, і цим необхідно не нехтувати і максимально використовувати. Громадські організації, які займаються допомогою навчальним закладам, ретельно перевіряють, кому справді необхідна допомога, і відмовляються, якщо бачать, що інша організація виконає завдання краще, щоб економити ресурси.

Нові можливості відкривають партнерські відносини серед університетів України та Європи, які забезпечують громадяни, вимушено переміщені туди навчатись, та діаспора. Найбільше розвивається сфера дослідницько-наукової діяльності. Це розвиток спільних проєктів, обмін ідеями та талантами.

Добре облаштовані бомбомховища біля навчальних закладів будуть стимулювати повертатись українців додому навчатись ще при веденні бойових дій. Цифровізація та введення електронного документообігу в деяких закладах допомагає легко відновити інформацію щодо втрачених паперових документів. Тому паперові джерела інформації відходять на останній план і стають неактуальними. Якщо втрата цифрової інформації малоімовірна, дані зберігаються на серверах і зникнуть принаймні під час глобальної катастрофи, то паперові носії можуть бути втрачені індивідуально, однією особою, чи при локально розповсюдженій надзвичайній ситуації, в межах держави або декількох держав, при веденні бойових дій, природних катаклізмах. Частина людей втрачає важливі документи, що обмежує їх права. Тому введення електронного документообігу в системі освіти – одна із основних завдань нинішньої України. Що стосується Європи, то їхня цифровізація залишає бажати кращого: українці можуть тільки повпливати на тамтешні структури, якщо це можливо, щоб покращити їх цифровізацію.

Україна на 6-му місці в рейтингу Open Data Maturity 2021 серед 34 країн. У 2020 році ми були на 17-му місці. Рівень зрілості сфери відкритих даних — 94%.

Тим часом рівень європейських країн у середньому майже на 10% менший і становить 81%.[4]

Необхідно не забувати про власну ідентичність. Україна ніколи не буде така, як держави Європи. Це не погано, і не добре, кожен має свою унікальність. Ми часто знаходились на границі світів в своїй історії і на нашій території досі точаться війни, навіть у XXI столітті. Наш народ ніколи не буде мислити так, як інші люди. І народи країн ЄС також, безсумнівно відрізняються один від одного. Нам необхідно взяти ідеї, які підходять саме нам, і пристосувати їх до своєї системи освіти.

Висновки. Отже, гостро стоїть питання того, наскільки на задній план повинна відходити бюрократія. Багато із дорослих людей, які мають досвід, ініціативу, здатні до самопожертви часто служать системі, якої вже немає: геноцидній, корупційній радянській системі. Завдання освіти – змінювати суспільство, виховувати свідомих громадян, які будуть цінувати себе, свою працю, поважати оточуючих і не дозволяти з'являтися і розповсюджуватись неправдивим наративам в суспільстві, які будуть відбудовувати країну максимально швидко, результативно, побудують країну, з якої не захочеться виїжджати.

Використані джерела

1. «Освіту не можна відкласти на потім»: Зоя Литвин про відбудову шкіл та освіти. URL: <https://osvitoria.media/experience/osvitu-ne-mozhna-vidklasty-na-potim-zoya-lytvyn-pro-vidbudovu-shkil-ta-osvity/> (дата звернення: 26.09.2024).
2. Мартін Каганец, Сніжана Леу-Севериненко, Єгор Стадний. Відбудова освіти для розумнішої та сильнішої України. URL: <https://voxukraine.org/vidbudova-osvity-dlya-rozumnishoyi-ta-sylnishoyi-ukrayiny> (дата доступу 26.09.2024).
3. Про нас. URL: <https://www.vtprostir.com.ua/about> (дата звернення 30.09.2024).

4. Україна увійшла до топ-6 країн Європи в рейтингу відкритих даних.

URL: <https://thedigital.gov.ua/news/ukraina-uviyshla-do-top-6-krain-evropi-v-reytingu-vidkritikh-danikh> (дата доступу 26.09.2024).